

~ 1 ~

*Тернопільська обласна рада
Департамент освіти і науки Тернопільської обласної військової
адміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка*

Кафедра біології, екології та методик їх навчання

*МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО НАПИСАННЯ ТА ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ
КУРСОВОЇ РОБОТИ З*

*МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я
для студентів III курсу спеціальності
014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*

Кременець-2024

Методичні рекомендації до написання та вимоги до оформлення курсової роботи з методики навчання біології та основ здоров'я для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Уклад. : Н. І. Цицюра, Т. Є. Бондаренко, О. В. Гурська. Кременець: Вид-во КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2024. 30 с.

***Рекомендовано до друку вченою радою факультету фізичного виховання, біології та психології Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
(протокол № 1 від 1 серпня 2024 р.)***

Методичні рекомендації до написання та вимоги до оформлення курсової роботи містять детальний опис усіх структурних елементів та вимоги до оформлення роботи. Подано практичні рекомендації щодо захисту курсової. Наводяться взірці оформлення структурних частин курсової роботи.

© Цицюра Н. І.
© Бондаренко Т. Є
© Гурська О. В.
© Кременець, 2024

Курсова робота з **методики навчання біології та основ здоров'я** виконуються здобувачами вищої освіти III курсу спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання під керівництвом викладачів кафедри біології, екології та методик їх навчання.

Курсова робота – вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, що виконується здобувачем з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Проблема наукового пошуку, відображена у курсовій роботі здобувача вищої освіти, може знайти своє продовження у кваліфікаційній роботі. Цим забезпечується послідовність науково-дослідницької діяльності здобувача від попередніх курсів до наступних, послідовність засобів і форм її проведення відповідно до логіки навчального процесу.

Мета курсової роботи – розширення знань з методики навчання біології та основ здоров'я, становлення науково-теоретичного світогляду, поглиблене вивчення певної методичної проблеми, формування умінь аналізувати педагогічні явища і факти, розвиток інтересу до наукового дослідження.

У процесі виконання курсової роботи формуються навички теоретичного аналізу вивчення педагогічного досвіду, уміння творчо застосовувати теоретичні знання на практиці, навички пошукової діяльності.

Виконання курсової роботи потребує від здобувача умінь самостійно осмислити проблему, визначити її актуальність, розробити і уточнити науковий та категорійний апарат, здійснити аналіз і систематизацію інформації, отриманої із науково-методичних джерел, творчо застосовувати отримані знання під час вирішення практичних завдань; формулювати висновки, пропозиції та рекомендації на основі отриманих результатів дослідження.

Виконання курсової роботи передбачає наявність таких етапів:

- ✓ вибір теми;
- ✓ пошук і вивчення джерельної бази, літератури, накопичення фактів;
- ✓ складання змісту (плану) роботи, опрацювання відібраних матеріалів і написання роботи;
- ✓ ознайомлення з текстом роботи наукового керівника й врахування його зауважень;
- ✓ подання на перевірку науковому керівникові остаточно оформленої курсової роботи.

Вибір теми курсової роботи здійснюється здобувачами з переліку орієнтовних тем, запропонованих кафедрою. Після консультації з науковим керівником попередньо вибрана тема дослідження може бути уточнена з урахуванням наукових і навчальних інтересів здобувача. Курсові роботи, виконані здобувачами на теми, які не затверджені кафедрою, не розглядаються. Виконання робіт кількома (двома чи більше) студентами однієї навчальної групи на одну й ту ж тему (подібні теми) не дозволяється.

Пошук і вивчення джерельної бази, літератури, накопичення фактів за темою курсової роботи передбачає вміння користуватися інформаційно-довідковим апаратом, зокрема, алфавітними й систематичними каталогами бібліотек, матеріалами довідково-бібліографічних покажчиків.

Спочатку необхідно ознайомитися із теоретичними, а пізніше – із методичними роботами. Варто проаналізувати структуру та зміст навчальних програм з біології та основ здоров'я.

Необхідною складовою опрацювання наукової літератури є складання плану, тез, конспектування, створення картотеки (бібліографічної, тематичної), що сприяє систематизації теоретичного матеріалу. Відібрані факти аналізуються й систематизуються згідно з основними питаннями обраної теми.

Зміст (план) курсової роботи складається здобувачем самостійно й потім погоджується з науковим керівником. Упродовж

підготовки курсової роботи зміст може конкретизуватися відповідно до відібраних фактів. Опрацювання відібраних матеріалів допоможе критично оцінити рівень вивченості обраної проблематики, визначити пріоритетний напрям у власному дослідженні й прогнозувати подальший її розвиток.

Зміст курсової роботи має містити теоретичну і методичну частину, назви розділів та підрозділів роботи повинні бути сформульовані коректно та лаконічно.

Під час написання курсової роботи слід дотримуватися логіки, послідовності, аргументованості суджень, точності фактів. Слід уникати надмірного цитування, а навпаки, виявляти творчий підхід у викладі матеріалу, дотримуючись вимог до мовностилістичного супроводження роботи. В основу має бути покладено новий матеріал із практики роботи закладів загальної середньої освіти, інноваційного досвіду роботи педагогів. Він повинен містити опис нових фактів, явищ і закономірностей, або узагальнення вже відомих положень з інших наукових позицій, або в іншому аспекті, що й визначає наукову значущість такої роботи.

Процес написання курсової роботи має контролюватися науковим керівником під час передбачених консультацій. Науковий керівник оцінює зміст виконаної курсової роботи як частинами, так і в цілому; дає згоду на подання роботи на захист. Здобувач повинний урахувувати всі зауваження наукового керівника й подати на перевірку остаточний варіант курсової роботи, оформлений згідно з нижчезазначеними вимогами.

Курсову роботу може доповнювати фактичний матеріал, що не увійшов в основний текст дослідження, поданий у додатках у вигляді методичних розробок, статистичних даних, порівняльних таблиць, малюнків, світлин тощо.

Курсова робота виконується державною мовою.

Обсяг курсової роботи: 30-35 сторінок комп'ютерного тексту. Список використаних джерел повинен включати **20-25 найменувань**.

До цього обсягу не включають список використаних джерел та додатки. Допускається відхилення в межах $\pm 10\%$.

Курсова робота має бути виконана охайно і грамотно у мовному та стилістичному плані.

СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота з методики навчання біології та основ здоров'я звичайно має таку структуру:

1. Титульна сторінка – містить найменування відомчого підпорядкування, навчального закладу, де навчається здобувач, кафедри, на якій виконується робота; назву курсової роботи; хто виконав працю; науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника; місто і рік (*див. Додаток А*).

2. Зміст – подають на початку курсової роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок вступу, усіх розділів та підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків (*див. Додаток Б*).

3. Вступ (обсяг – 2-3 сторінки) розкриває сутність та стан наукової проблеми та її значущість, підстави та вихідні дані для розробки теми. У вступі висвітлюються основні положення роботи у такій послідовності:

✓ **Актуальність** (необхідність) обраної тематики дослідження для педагогічної теорії і практики.

Під час розкриття актуальності звертається увага на такі аспекти:

– сутнісний зміст проблеми – відтворює головні, найбільш гострі суперечності між існуючими теоретичними знаннями і практичним станом питання, що досліджується.

– соціальний запит – підтверджує, продиктовану змінами соціальних умов, необхідність вирішення більш загальної проблеми, складовою частиною якої є запроваджена проблема дослідження.

– запити практики – узагальнені дослідником вказівки на конкретні труднощі в розв'язуванні педагогічних задач, помилки і недоліки в роботі, що зумовлені відсутністю відповідних наукових положень та рекомендацій; прогресивні явища, які вимагають узагальнення, аналізу та подальшої наукової розробки.

– розробленість проблеми – показує існуючий рівень висвітлення проблеми в педагогіці та суміжних науках.

✓ **Мета дослідження** – це те, що в найбільш загальному вигляді повинно бути досягнуто у процесі роботи. Отже, мета передбачає відповідь на запитання: що бажає одержати дослідник і яким повинен бути цей результат? При цьому із формулювання мети повинно бути зрозуміло: що досліджується; для чого досліджується (суспільне значення); яким шляхом досягається результат.

✓ **Завдання дослідження** впливають з аналізу рівня розробленості (вивчення) об'єкта під кутом зору поставленої мети і є тим мінімумом запитань, відповіді на які необхідні для досягнення мети. У своїй сукупності завдання повинні дати уявлення, що слід зробити для розв'язування поставленої мети. Таким чином, завдання дослідження виступають як часткові, порівняно самостійні цілі стосовно до загальної мети в конкретних умовах перевірки висловленого припущення (гіпотези). Кількість завдань дослідження повинна бути мінімальною за ознакою їх необхідності й достатності у рамках конкретної пошукової роботи (як правило, це 4-5 завдань).

✓ **Об'єкт дослідження** – частина освітнього процесу, що відповідає проблемі дослідження. Наприклад, *процес формування спеціальних понять у шкільному курсі біології...*

✓ **Предмет дослідження** – це частина об'єкта, яка міститься в його межах. Предмет дослідження визначає тему курсової роботи, яка визначається на титульній сторінці як її назва. Наприклад, *спеціальні поняття у шкільному курсі біології...* На основі об'єкта і предмета формулюється мета і завдання дослідження.

✓ У вступі також подають перелік використаних **методів дослідження** для досягнення поставленої у роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Серед них:

– *теоретичні методи* – спрямовані на створення теоретичних узагальнень та формулювань закономірностей досліджуваних явищ. Група цих методів включає в себе аналіз та синтез, індукцію та

дедукцію, моделювання, узагальнення, формалізацію, абстрагування та ін.;

– *емпіричні методи*: вивчення літератури, документів і результатів діяльності; спостереження; опитування (усне й письмове); метод експертних оцінок; тестування; обстеження, моніторинг, вивчення результатів та продуктів діяльності школярів, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, дослідна педагогічна робота, педагогічний експеримент.

У вступі вказується **зв'язок із шкільною програмою**. Слід вказати під час вивчення яких тем у шкільному курсі біології та основ здоров'я використовується матеріал курсової роботи.

✓ У вступі зазначається **структура роботи**. Вказують, скільки розділів містить робота, наявність та кількість додатків, рисунків, таблиць, використаних джерел тощо.

3. Основна частина роботи, яка складається з двох-трьох розділів, які, в свою чергу, можуть підрозділятися на два-три чи більше підрозділів і за змістом мають підпорядковуватись темі, основній меті та завданням.

У *першому розділі курсової роботи* – теоретичному – дається аналіз наукової літератури, який включає: а) педагогічний аспект проблеми; б) аналіз наукових досліджень з даної проблеми. Ця частина закінчується висновком, де слід виділити опорні теоретичні позиції, з яких буде виходити автор під час проведення практичного дослідження.

Другий розділ – методичний – у ньому автор описує стан досліджуваного питання у практиці загальноосвітнього навчального закладу, відображає власну програму дослідження, хід її виконання, аналізує отримані дані.

4. Висновки (обсяг – 2-3 сторінки), у яких коротко підсумовуються результати, отримані в процесі виконання роботи. Висновки мають відповідати за змістом поставленим в роботі завданням.

5. Список використаних джерел (20-25 найменувань), розташованої за абетковим принципом (спочатку українські, потім

іншомовні). На всі наведені джерела мають бути посилання в тексті курсової роботи (в місцях цитування).

6. Додатки включають допоміжні матеріали, які необхідні для повноти сприйняття змісту курсової роботи. До них відносяться схеми, таблиці, інструкції й методики, розроблені в процесі виконання курсової роботи, розробки уроків та виховних заходів або їх фрагменти, ілюстрації допоміжного характеру, малюнки, світліни тощо.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

1. Загальні вимоги

Роботи подаються у друкованому вигляді на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210x297мм), гарнітурою Times New Roman, розмір розмір шрифту 14 pt, інтервал 1,5. Розмірні показники друку: в одному рядку 60 знаків з урахуванням пропусків між словами. Поля: верхня та нижня – 2 см, зліва – 3 см, справа – 1,5 см. Абзацний відступ 1,25 см. На одній сторінці суцільного тексту 40-42 рядки.

Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Заголовки структурних частин роботи “ЗМІСТ”, “ВСТУП”, “ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ” (при необхідності), “РОЗДІЛ”, “ВИСНОВКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, “ДОДАТКИ” друкують великими літерами симетрично до тексту. Кожен розділ роботи слід починати з нової сторінки.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Заголовки відокремлюються від тексту зверху 2 інтервалами.

Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці у підбір до тексту.

2. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок курсової роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Такі структурні частини курсової роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини курсової роботи нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: “І. ВСТУП” або “Розділ 4. ВИСНОВКИ”.

Номер розділу ставлять після слова “РОЗДІЛ”, після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу (*див. Додаток В*).

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: “2.3.” (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: “1.3.2.” (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Ілюстрації (світлини, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках курсової роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю або малюнок креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках. Ілюстрації позначають словом “Рис.” і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи

розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в курсовій роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують курсивом напис “Таблиця” із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: “Таблиця 1.2” (друга таблиця першого розділу). Якщо в роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово “Таблиця” і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова “Продовж. табл.” і вказують номер таблиці, наприклад: “Продовж. табл.1.2”.

Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова “Примітки” ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...
2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова “Примітка” ставлять крапку.

3. Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово “Таблиця” починають з великої літери. Назву не підкреслюють.

За логікою побудови таблиці – це логічний суб’єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику, головці, чи в них обох, а не у прографці; логічний предмет таблиці, або присудок (тобто дані, якими характеризується присудок) – у прографці, а не в головці чи боковику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в

боковику – всіх даних цього рядка. Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути по можливості коротким.

Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються. Боковик, як і головка, вимагає лаконічності. Повторювані слова тут також виносять в об'єднувальні рубрики; загальні для усіх заголовків боковику слова розміщують у заголовку над ним. У прографці повторювані елементи, які мають відношення до всієї таблиці, виносять в тематичний заголовок або у заголовок графи; однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи співпадали; неоднорідні – посередині графи; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним.

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною. Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами “Те ж”, а далі лапками. Ставити лапки замість цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів, які повторюються, не слід. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

На всі таблиці курсової роботи повинні бути посилання в тексті, при цьому слово “*таблиця*” в тексті пишуть скорочено, наприклад: “...в табл. 1.2”.

У повторних посиланнях на таблиці треба вказувати скорочено слово “дивись”, наприклад: “див. табл. 1.3”.

4. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні курсової роботи здобувач повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати, в яких розроблюються проблеми, задачі, питання, вивченню яких присвячена дане дослідження. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання в роботі. Посилання в тексті на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, "... у працях [9, 10]...".

Якщо у тексті необхідно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Приклад: цитата в тексті: "...становлення в учнів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво, оволодіння засобами пізнавальної і практичної діяльності" [20, С. 21].

Відповідний опис у переліку посилань:

20. Новий державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. МОН України, Київ, 2020.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз “так званий”;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами) слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і давати відповідні посилання на джерело.

5. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв тощо.

Джерела необхідно розміщувати одним із таких способів: в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків; у порядку появи посилань у тексті; у хронологічному порядку. Рекомендовано використовувати перший варіант – в алфавітному порядку.

Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць (див. додаток Д).

Під час написання роботи здобувач має використати мінімум 20-25 літературних джерел, із яких мінімум 10% – видані за останні 5 років.

Не допускається використання російськомовних джерел та джерел, опублікованих на території країни-агресора та країн, що підтримують військову агресію рф.

6. Додатки

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті курсової роботи. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої, вирівняння – по правому краю сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово “Додаток __” і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Ґ, Е, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, Додаток А, Додаток Б і т.д. Один додаток позначається як Ддодаток А.

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3 – третій розділ додатка В. Ілюстрації, таблиці і формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д. 1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А. 1) – перша формула додатка А.

Додатки повинні мати спільну з основною роботою наскрізну нумерацію сторінок.

ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконана курсова робота за два тижні до дати захисту подається науковому керівнику для рецензування. У своїй рецензії науковий керівник зазначає позитивні сторони й недоліки курсової роботи, оцінює ступінь самостійності формулювання основних положень та висновків, наявність елементів творчого пошуку й новизни, величину масиву опрацьованої інформації, дотримання вимог щодо змісту й оформлення роботи, а також робить висновок щодо допуску до захисту з попередньою оцінкою за національною шкалою (відмінно, добре, задовільно). У разі незадовільної оцінки робота повинна бути перероблена з урахуванням зауважень рецензента. Вдруге робота здається з попередньою рецензією.

Захист курсової роботи відбувається відкрито на засіданні комісії, до складу якої входять викладачі кафедри. На захисті можуть бути присутні наукові керівники курсових робіт, студенти групи. Процедура захисту передбачає стислий виклад (тривалістю 7-10 хв.) здобувачем головних проблем дослідження та їх вирішення і супроводжується презентацією.

У доповіді автор висвітлює актуальність і соціальну значущість теми, мету і завдання, об'єкт і предмет роботи; розкриває сутність проблеми і свій внесок у її вирішення, характеризує підсумки проведеної роботи, намічає перспективи роботи над даною темою і шляхи впровадження результатів роботи у практичну діяльність.

Практичні поради промовцеві:

- ✓ з привітальним словом зверніться до голови, членів комісії та аудиторії (наприклад: „Шановні голово, члени комісії, присутні!”);
- ✓ представте себе, назвіть прізвище, ім'я та по батькові, факультет, спеціальність;
- ✓ виразно, чітко назвіть тему курсової роботи (наприклад: „Дозвольте мені представити вашій увазі курсову роботу на тему...”);
- ✓ змістовно розкрийте актуальність роботи, сформулюйте мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, методи дослідження;

- ✓ не переказуйте зміст всієї написаної роботи, коротко розкрийте основні положення роботи, висвітліть власне бачення досліджуваної проблеми;

- ✓ обов'язково зробіть належні висновки і підкресліть практичну значимість вашої роботи;

- ✓ не забудьте подякувати аудиторії за увагу;

- ✓ доповідь має тривати не більше 7-10 хвилин.

Доповідь бажано супроводжувати презентацією.

Рекомендації щодо виконання презентації

Презентація – це представлення результатів виконання курсової роботи студента. Матеріал презентації повинен містити тему роботи, усі структурні елементи вступу, виклад основних результатів виконаної роботи відповідно до змісту, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, висновки.

Технічні вимоги до презентації:

- ✓ формуйте презентацію з окремих слайдів, які складаються з кількох візуальних об'єктів (текст, табличний матеріал, рисунки та фотографії, діаграми, схеми, примітки, нотатки та ін.);

- ✓ використовуйте стандартні шаблони презентації, дотримуючись єдиного стилю розміщення об'єктів на слайді;

- ✓ використовуйте короткі текстові описи, перевагу слід надати рисункам, таблицям, схемам, діаграмам;

- ✓ не застосовуйте ефекти анімації;

- ✓ краще сприймається темний текст на світлому фоні, наприклад, чорний, темно-синій, темно-зелений на білому або пастельному, кольорова схема має бути однаковою для всіх слайдів;

- ✓ для відображення таблиць застосовуйте лінії товщиною 0,5 або 1 пункт.

- ✓ не використовуйте більше двох варіантів заливки осередку таблиці, уникайте заливки осередків таблиці сірим кольором;

- ✓ формуйте таблицю так, щоб був виділений тільки один рядок(колонка) з найважливішим результатом;

- ✓ фотографії на слайді повинні бути чіткі, показувати основну тему, бажано на слайді розміщувати одну-дві фотографії.

Після доповіді здобувач відповідає на запитання членів комісії та присутніх на захисті.

У процесі захисту членами комісії оцінюється глибина знань доповідачем досліджуваної теми, уміння вести наукову дискусію, обґрунтовувати й відстоювати свою точку зору, чітко відповідати на поставлені запитання.

ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Рішення про оцінку курсової роботи приймається членами комісії за результатами аналізу пред'явленої роботи, доповіді здобувача та його відповідей на поставлені питання.

Оцінювання курсової роботи здійснюється із врахуванням того, наскільки її автор:

✓ продемонстрував вільне володіння матеріалом представленої роботи;

✓ обґрунтував актуальність проблеми, правильно сформував мету, завдання і методи дослідження;

✓ відобразив у плані основні питання теми;

✓ застосував достатню кількість теоретичних матеріалів, використавши найновіші джерела, глибоко вивчив і правильно проаналізував літературу з теми дослідження, вірно цитує її;

✓ зробив відповідні висновки і узагальнення;

✓ проявив самостійність у розробці теми;

✓ виклав матеріал логічно і послідовно у повній відповідності із планом, підкріплював положення прикладами із практики;

✓ написав роботу грамотно, у науковому стилі, правильно оформив її;

✓ виголосив інформативну, логічно побудовану доповідь із презентаційним супроводом;

✓ результати дослідження за темою курсової роботи оприлюднив на засіданні проблемної наукової групи, круглого столу, студентської конференції тощо.

Оцінка роботи обговорюється членами комісії і оголошується після завершення захисту всіх робіт, після чого оцінка записується на титульному аркуші курсової роботи та проставляється в екзаменаційну відомість і залікову книжку здобувача вищої освіти.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Оцінка за шкалою ESTS	Визначення	За національною системою	За кредитно-трансферною системою
А	Відмінно – якісне виконання роботи, інформативна доповідь з презентаційним супроводом, відповідь без помилок	5 (відмінно)	90-100
В	Дуже добре – виконання роботи з незначними помилками, доповідь з презентаційним супроводом, відповідь без помилок	4 (добре)	82-89
С	Добре – взагалі правильна робота, доповідь з презентаційним супроводом, відповідь з незначними помилками		75-81
Д	Задовільно – наявна певна кількість	3 (задовільно)	69-74

	помилки, які не заважають достатньо повному висвітленню питання, відповіді неповні, відсутність презентації		
E	Достатньо – виконання роботи задовольняє мінімальні критерії для позитивної оцінки, відповіді часткові		60-68
FX	Незадовільно – потрібно допрацювати роботу для отримання позитивної оцінки	2 (незадовільно)	35-59
F	Незадовільно – необхідна вагома подальша робота для отримання позитивної оцінки		1-34

~ 22 ~

ДОДАТКИ

Додаток А

ВЗІРЕЦЬ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ

**Тернопільська обласна рада
Департамент освіти і науки Тернопільської обласної військової
адміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка**

Кафедра біології, екології та методик їх навчання

КУРСОВА РОБОТА

**з методики навчання біології та основ здоров'я на тему:
„Формування та розвиток понять
у процесі вивчення біології ”**

Студентки *III* курсу *31 Б* групи
спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Ковальчук Іванни Петрівни

Керівник

доктор філософії, доцент

Гура А. М.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

1. _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

2. _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

3. _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ВЗІРЕЦЬ ЗМІСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ I. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ БІОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ.....	
1.1. Поняття як логічна категорія: визначення і види.....	
1.2. Психолого-педагогічна характеристика процесу формування в учнів біологічних понять.....	
1.3. Система понять навчального предмета «Біологія».....	
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ.....	
2.1. Використання сучасних методичних прийомів для формування біологічних понять.....	
2.2. Система пізнавальних завдань як провідний методичний засіб формування біологічних понять.....	
2.3. Перспективне планування – технологічна основа формування в учнів біологічних понять.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВЗІРЕЦЬ СТОРІНКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

РОЗДІЛ І

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ БІОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ

1.1. Поняття як логічна категорія: визначення і види

Дослідженнями багатьох методистів-біологів була відкрита основна методична закономірність свідомого і міцного засвоєння знань. Вона полягає у планомірному утворенні і розвитку понять в учнів у процесі вивчення.

Поняття допомагають людині в її поступовому пізнанні світу. Поняттями людина мислить. Думка відображає реальний світ і на шляху від незнання до знання проходить ряд стадій [9].

Початковим моментом у пізнанні зовнішнього світу є відчуття речей і явищ. Із відчуття утворюється сприймання, яке відображає речі в цілому. На основі сприймання утворюється уявлення. Узагальнення уявлень утворює поняття. Розвиток понять – основна рушійна сила усього навчально-виховного процесу.

**Приклади оформлення бібліографічного списку
використаних джерел**

КНИГИ

Один, два, три автори

1. Рибалко Л. Навчання природничих предметів на засадах еколого-еволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах : теорія і практика. Полтава, 2014. 400 с.
2. Карташова І., Сушко І. Конструктор нетрадиційного уроку біології : навчально-методичний посібник. Херсон : вид-во ПП. Вишемирський В. С., 2016. 84 с.

Чотири автори

Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Украгропромпродуктивність, 2006. 106 с.

П'ять і більше авторів

1. Професійне самовизначення старшокласників : методичний посібник / Д. Закатнов та ін.; за ред. Д. Закатнова. К. : «Шкільний світ», 2006. 128 с.
2. Формування професійно ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності в умовах сучасного освітнього середовища: монографія / З. В. Охріменко та ін.; за ред. З. В. Охріменко. Кропивницький : Імекс ЛТД, 2022. 152 с.

Колективний автор

Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.

Багатотомне видання

1. Запорожець О. В. Вибрані психологічні праці : у 2 т. Т. 1. Київ : Либідь, 2020. 320 с.

За редакцією

1. Єрмаков І. Г., Шевцова С. М. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів. Проектна діяльність

у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика : / За редакцією С. М. Шевцової та ін. К. : Департамент, 2008. С. 128-134.

2. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. К. : ЕксОб, 2004. 304 с.

Укладач

1. Нова українська школа: відповідаємо на виклики: навчально-методичний посібник / Уклад. : Г. Г. Бовсунівська, Т. О. Трохименко. Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2021. 154 с.

2. Психологічна енциклопедія / упоряд. О. М. Степанов. Київ : «Академвидав», 2006. 424 с.

Автор і перекладач

Гайнріх Д., Гергт М. Екологія : dtv-Atlas / пер. з нім. Київ : Знання-Прес, 2001. 287 с.

ЧАСТИНА ВИДАННЯ

Розділ книги

1. Галицький О. Навчаємо і виховуємо. Проектна діяльність у школі. Київ : Шк. світ, 2017. С. 79-86.

2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. С. 338.

Тези доповідей, матеріали конференцій

1. Гринчишин Ю. І., Жирська Г. Я. Формування дослідницької компетентності учнів у процесі біологічної освіти у старшій школі. *Нова українська школа : теорія і практика реалізації інтегрованого підходу* : матеріали міжнародної наукової конференції (17–18 травня 2018 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Вектор, 2018. С. 213-215.

2. Карпенко О. Ф. Метод проектів у сучасній освіті. Збірник : *Науковий простір студента: пошуки і знахідки*. Київ, 2020. С. 70-75.

Статті з продовжувочих та періодичних видань

1. Захарчук М. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної

діяльності в умовах інклюзивного навчання. Львів : *Вісник Львівського університету*. 2009. С. 144-151.

2. Міронець Л. П., Мартиненко А. В., Москаленко М. П., Торяник В. М. Методика використання інтерактивної освітньої платформи *mozaik education* у освітньому процесі з біології. *Актуальні питання природничо-математичної освіти* : зб. наук. пр. № 2. Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2023. С. 164-171.

3. Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259-271.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Книги

Бібік Н. М. Нова українська школа : poradnik dla vchytela. Київ : Літера ЛТД, 2022. 176 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713392/1/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B4%D0%BB%D1%8F_%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F.pdf (дата звернення: 20.05.2025).

Законодавчі документи

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 05.05.2025).

2. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).

Періодичні видання

1. Берендсєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Сучасні підходи і технології Нової Української школи : компетентнісно орієнтовані

завдання як засіб формування ключових компетентностей. Випуск 2. Київ, 2023. 145 с. URL: <https://uied.org.ua/wpcontent/uploads/2023/08/posibnyk.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).

2. Ярошенко О. Г., Коршевнік Т. В. Дослідницька компетентність : сутність поняття, компоненти та особливості формування у здобувачів освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2023, Вип. 202. С. 46-52. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/969> (дата звернення: 09.05.2025)

Сторінки з веб-сайтів

1. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/> (дата звернення: 09.05.2025)

2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy-dlia-5-9-klasiv-nush/> (дата звернення: 09.05.2025)

ІНШІ ВИДАННЯ

Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)

1. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України №347/2002 від 17 квітня 2002 року. Офіційний вісник України. 2002. №16. С. 860.

2. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 59 від 18 грудня 2006 року. Офіційний портал Верховної ради України.

Дисертації, автореферати дисертацій

1. Бондарук І. П. Формування критичного мислення дев'ятикласників у процесі навчання історії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2012. 276 с.

2. Недодатко Н. Г. Формування навчально-дослідних умінь старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2000. 25 с.

Стандарти

ДСТУ ІЗО 6107-3:2004. Якість води. Словник термінів. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. (Національні стандарти України).

Патенти

Спосіб визначення якості продукції бджільництва в різних екологічних умовах : пат. 95832 Україна : u201407651,07.07.2014 ; опубл. 12.01.2015, бюл. № 1/2015.

Авторські свідоцтва

А. с. Авторство на сорт рослин "Софія Київська" пшениці м'якої (озимої) / Б. В. Моргун, В. В. Моргун, В. О. Скрипльов. №141023 ; заявка №11007005 Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України.

Препринти

Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).